

Анотація

Годяк А. І. Реформування правової освіти працівників органів внутрішніх справ України. – Стаття.

Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності реформування правової освіти працівників органів внутрішніх справ України. Виявлено методичні, політичні та економічні особливості становлення сучасної моделі підготовки спеціалістів у сфері правоохоронної діяльності.

Ключові слова: реформа, правова освіта, працівник міліції, органи внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України, соціальна, правова, демократична держава, довіра.

Аннотация

Годяк А. И. Реформирование правового образования работников органов внутренних дел Украины. – Статья.

Статья посвящена обоснованию необходимости реформирования правового образования работников органов внутренних дел Украины. Выявлены методические, политические и экономические особенности становления новой модели подготовки специалистов в сфере правоохранительной деятельности.

Ключевые слова: реформа, правовое образование, работник милиции, органы внутренних дел, Министерство внутренних дел Украины, социальное, правовое, демократическое государство, доверие.

Summary

Godiak A. I. Reformation of the Legal Education of the Internal Affairs Bodies of Ukraine Representatives. – Article.

The article is devoted to grounding the necessity of reformation of legal education of workers of organs of internal affairs of Ukraine. It is clarified several methodical, political, economical aspects of the arising of a new model of legal education of such specialists.

Key words: reform, legal education, worker of militia, organs of internal affairs, Ministry of internal affairs of Ukraine, social, legal, democratic state, trust.

УДК 343.232 (477)

Б. С. Галушко

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Визначення злочину і зв'язаних з ним понять в кримінальному законі є універсальною і фундаментальною категорією: вони лежать в основі змісту всіх кримінально-правових норм і інститутів як Загальної, так і Особливої частини КК, що дозволяє відмежувати злочин від інших правопорушень.

Актуальність теми дослідження визначається передусім тим, що поняття злочину належить до числа найбільш складних і проблематичних як у теорії кримінального права, так і в практиці його реалізації. Тому зрозуміла і виправдана та увага, що приділяється розробці загального вчення про злочин в його різноманітних аспектах як у роботах видатних учених минулого, так і в роботах широко відомих в Україні, інших державах СНД, країнах далекого зарубіжжя вчених ХХ ст.: О.Ф. Кістяківського, Н.Д. Сергієвського, В.Д. Спасовича, М.С. Таганцева, М.Д. Дурманова, А.А. Піонтковського, М.І. Бажанова, Ф.Г. Бурчака, М.Й. Коржанського, В.О. Навроцького, В.В. Сташиса, В.Я. Тація.

Кримінальне право як наукова дисципліна вивчає, головним чином, злочин і покарання. Злочин і покарання – це дві сторони всього кримінального права і законодавства. Саме ці дві кримінально-правові інституції визначають і утворюють зміст, характеристику, особливості, завдання та потребу кримінального за-

конодавства, кримінально-правової охорони, кримінального правосуддя. Звідси видно, яке велике значення має визначення поняття злочину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Поняття злочину, як і поняття можливого наслідку для особи, що вчинила його, – покарання є наріжним, визначальним поняттям кримінального права. Визначення поняття злочину дається як у законодавстві, так і в теорії кримінального права.

Так на початку ХХ ст. вчений М.С. Таганцев, розглядаючи соціальну суть злочину, писав: «Жизнь всех народов свидетельствует нам, что всегда и везде совершались и совершаются деяния по разным основаниям не только признаваемые недозволенными, но и вызывающие известные меры общества или государства, направленные против лиц, их учинивших, деяния, признаваемые преступными; что всегда и везде существовали лица, более или менее упорно не подчиняющиеся требованиям правового порядка, велениям власти, его охраняющей». Такої ж думки дотримувалися О.Ф. Кістяківський, Н.Д. Сергієвський, В.Д. Спасович. У своїх наукових роботах В.Д. Спасович писав, що злочин це – «деяние, запрещенное законом под страхом наказания, иными словами, оно есть нарушение закона криминального». Одночасно він визначав злочин як «нарушение учреждений, устанавливаемых в интересах общественного порядка и признанных необходимыми условиями общежития». Теоретично В.Д. Спасович вважав, що злочин – це «противозаконное посягательство на чье-либо право, столь существенное, что государство, считая это право одним из необходимых условий общежития, при недостаточности других средств охранительных, ограждает не нарушаемость его наказанием». О.Ф. Кістяківський зазначав, що «преступление есть нарушение закона, установленного для ограждения безопасности и благосостояния граждан». Професор Санкт-Петербурзького університету Н.Д. Сергієвський визначав злочин як діяння особи, яке на момент скоєння було протиправним та караним [1, ст. 68].

Пізніше поняття злочину розвивалось, і вже в післявоєнний період в Основах кримінального законодавства СРСР 1958 року дається таке визначення поняття злочину: «Преступлением признается предусмотренное уголовным законом общественно опасное деяние (действие или бездействие), посягающее на советский общественный или государственный строй, социалистическую систему хозяйства, социалистическую собственность, личность, политические, трудовые, имущественные права граждан, а равно иное посягающее на социалистический правопорядок общественно опасное деяние, предусмотренное уголовным законом». Це визначення теоретично правильне, так як розкривало ознаки злочину в радянському кримінальному праві. Такої ж думки додержувалися А.А. Піонтовський і М.Д. Дурманов [2, ст. 25].

Сучасне визначення поняття злочину, якого дотримуються вчені-правники сьогодення В.О. Навроцький, В.Я. Тацій, В.В. Сташис, виглядає так: злочиним визнається суспільно небезпечне, винне, протиправне і кримінально каране діяння (дія чи бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [3, ст. 75].

Метою статті є визначення поняття злочину в кримінальному праві України та його відмежування від зв'язаних з ним понять.

Виклад основного матеріалу. В історії кримінального права поняття злочину визначали по-різному. Залежно від того, чому надавалось більше значення – соціальної чи правовій характеристиці злочину, можна виділити три визначення цього поняття: формальне, матеріальне і формально-матеріальне.

Формальне визначення відображає юридичну природу, юридичні ознаки злочину: злочином визнається таке діяння, що передбачається законом як кримінальне каране (злочинне те, що карається, або злочинним є те, що передбачено кримінальним законом).

Матеріальне визначення виділяє лише соціальну сутність злочину, суперечність його певним соціальним цінностям (злочин – суспільно небезпечне діяння).

Формально-матеріальне визначення поєднує соціальну та юридичну характеристику злочину (злочин – суспільно небезпечне і передбачене кримінальним законом діяння).

Якщо поставити питання про те, яке з цих визначень є більш обґрунтованим, більш цінним, то насамперед необхідно мати на увазі, що будь-яке визначення того чи іншого поняття тільки тоді може виконувати свої функції, коли максимально точно і вичерпно відображає істотні, типові ознаки певного діяння, явища. У цьому розумінні формально-матеріальне визначення має перевагу: воно дозволяє відповісти не тільки на питання, які діяння закон визнає злочином, а й чому закон визнає їх злочином, що в сукупності відбиває соціальну і правову природу, суть злочину давалося і надається велике значення.

КК України дає саме таке визначення. Стаття 11 КК України встановлює: «Злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне, винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину».

Злочин виникає з появою держави, з початком правової регламентації суспільного життя. У майбутньому з часом, з розвитком суспільства він стає особливим явищем, яке об'єднує найнебезпечніші діяння. При цьому «злочин» є категорією достатньо динамічною – навіть в одному і тому самому суспільстві протягом невеликого проміжку часу підходи до розуміння злочинного і незлочинного можуть суттєво змінюватись.

Практично до 7% населення будь-якої країни становлять особи, які, незважаючи на умови соціального буття, завжди порушуватимуть кримінально-правові приписи – вчинятимуть злочини (цей факт зафіксовано кримінологами різних країн світу). Основну масу населення країн (65–67%) становлять особи, які потенційно спроможні порушити кримінально-правові приписи залежно від конкретної життєвої ситуації. Лише 23–25% населення – це громадяни, які за будь-яких обставин уникатимуть порушення кримінально-правових заборон – вчиняти злочини.

Злочин – категорія не тільки правова, а й соціальна. Вона відображає негативну оцінку особи та її поведінки з боку суспільства, яка базується на: правовій оцінці поведінки та особи, яка дається обвинувальним вироком суду; осудом особи та її поведінки, яка формується в індивідуальній та груповій правосвідомості.

Розуміння поняття злочину протягом історії людства відбувалось поступово.

Першу спробу визначити поняття злочину здійснив римський юрист Д. Ульпіан (170–228 рр.), сформулювавши його як порушення закону, поєднане з насильством та обманом.

Відомий французький криміналіст Гарро вважав, що злочин – це діяння, заборонене або продиктоване заздалегідь виданим законом під страхом покарання.

Один з творців кримінологічної науки італійський криміналіст Гарафало визначав злочин як діяння, яке є шкідливим для суспільства і одночасно ображає середню міру почуття жалю та чесноти, що притаманні кожній цивілізованій особі.

Німецький криміналіст Біндінг вказував, що злочин – це порушення норми закону з каральною санкцією.

Кримінальні кодекси Франції епохи Великої Французької революції та Консульства (1791, 1810 рр.) визначали злочин як проступок або порушення, що карається за Кримінальним кодексом.

Кримінальне законодавство Російської імперії (1845, 1903 рр.) визначало злочин, як діяння, яке заборонене під час його вчинення під страхом покарання (з погрозою покарання).

На теренах Західної України, яка до 1939 р. перебувала у складі Польщі, діяв Карний кодекс та Право про переступи 1932 р. Карний кодекс не давав визначення злочину в одній нормі, однак шляхом тлумачення ним визнавалась умисна дія, заборонена під загрозою кари законом, що діяв у часі її вчинення, за яку передбачалось покарання у вигляді смертної кари або тюремне ув'язнення на строк понад 5 років (статті 1 та 12) [4, ст. 47].

Інші дії (умисні і необережні, ті, за які передбачалось покарання у вигляді тюремного ув'язнення до 5 років або арешт понад 3 місяці, або штраф понад 3000 золотих) вважались кримінальними проступками.

Всі наведені визначення поняття «злочин» базуються на найважливішому принципі кримінального права, який сформульований як «Nullum crimen sine lege» – немає злочину, не передбаченого законом.

Цей основоположний принцип закріплений у Загальній декларації прав людини ООН від 10 грудня 1948 р.: «Ніхто не може бути засудженим за злочин на підставі вчинення будь-якого діяння чи бездіяльності, які під час їх вчинення не були визнані злочином національним законом або міжнародним правом».

Європейська конвенція «Про захист прав людини та основних свобод» від 4 листопада 1950 р. у ст. 7 закріплює цей самий принцип, вказуючи: «Нікого не може бути визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії або бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення за національними законами або за міжнародним правом. Не може також призначатися покарання, тягче від того, яке застосовувалося на час вчинення кримінального правопорушення».

Із прийняттям нового кримінально-процесуального кодексу України постає питання: як запровадити в національне кримінальне законодавство інститут кримінального проступку, що вимагає у першу чергу визначення його місця в правовій системі України.

У новому КПК України передбачено два види кримінального правопорушення – злочин та кримінальний проступок, а в чинному КК єдиним кримінальним правопорушенням є злочин. Існування в межах правової системи такої колізії в принципі неприпустиме, тому Прикінцеві положення нового КПК передбачають прийняття відповідного закону про кримінальні проступки.

Слід зазначити, що це питання, яке на перший погляд не належить до найскладніших, тим не менш викликає суперечки в наукових колах. Без його вирішення неможливо конструювання нормативного акта, який визначатиме основні характеристики цього інституту, його місце в системі правової боротьби із правопорушеннями.

Кримінально-правова теорія передбачає, у першу чергу, розробку проблеми на доктринальному рівні, у наступному – концептуальному і лише після цього – законодавчому рівнях. У нашому випадку запровадження інституту кримінального проступку на законодавчому рівні, а вже потім під нього необхідно підганяти теоретичну базу, і це при тому, що вітчизняна кримінально-теоретична думка вже тривалий час розробляє цю проблему. Закони, що запровадили цей інститут, не відповідають на спірні питання про те, що лежить в основі поділу правопорушень на проступки та злочини. Основа для їх диференціації перебуває у сфері матеріальної ознаки цих діянь. Злочини являють собою суспільно небезпечні діяння, тоді як кримінальні проступки такими визнати не можна. Вони характеризуються меншим ступенем суспільної небезпеки, але відмінність не зафіксована у законах. Зараз не можна категорично стверджувати, які конкретно діяння слід віднести до кримінальних проступків. Для того щоб визначити їх коло, необхідно здійснити відповідні дослідження, тобто визначити межу, що відокремлює злочин від кримінального проступку, а вже після того і здійснювати структурування карних правопорушень на злочини і проступки [5, ст. 5].

Один із варіантів проекту про кримінальні проступки поділяє кримінальні правопорушення на злочини та кримінальні проступки, автори цього проекту залишають класифікацію злочинів (ст. 12 КК) незмінною, але в Особливій частині КК України передбачають книгу 1 «Про злочини» та книгу 2 «Про кримінальні проступки». Крім того, зазначають, що не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого Кримінальним кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Другий варіант проекту про кримінальні проступки також поділяє кримінальні правопорушення на злочини та кримінальні проступки в залежності від ступеня їх тяжкості (ст. 11-1 КК). Автори цього варіанта пропонують доповнити КК ст. 11-2, де визначити поняття кримінального проступку, а саме «кримінальним проступком є діяння, за яке передбачено покарання у виді громадських робіт або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян» [6, ст. 47].

Категорія кримінального проступку не увійде в класифікацію злочинів замість злочинів невеликої тяжкості, вона буде обмежуватися типовою санкцією,

що відповідає його суспільній небезпеці, також буде виключено такий правовий наслідок, як судимість, характерний для злочинів.

Категорія кримінального проступку, закріплена в Загальній частині КК, буде мати відношення практично до всіх розділів Особливої частини КК, однак необхідно буде привести у відповідність із запропонованою класифікацією санкції статей Особливої частини.

Кримінальний проступок, вчинений вперше, буде давати можливість суду застосувати інститут звільнення від кримінальної відповідальності, повторно вчинений кримінальний проступок, відповідно, буде виключати можливість застосування цього інституту. Призначене за кримінальний проступок покарання не породжує судимості.

Кримінальним проступком можна визначити діяння, що має понижені ступінь суспільної небезпеки, за яке може бути призначене покарання не пов'язане з позбавленням і обмеженням волі і яке не тягне за собою судимості.

Висновки. Викладене свідчить про необхідність узагальнення і глибокого аналізу теоретичного та практичного матеріалу, оцінки окремих тенденцій і обґрунтування в подальшому проблем, пов'язаних з визначенням поняття злочину та його відмежування від кримінального проступку.

Підсумовуючи все сказане, хотілося б зазначити, що вивчення та дослідження злочину на сьогодні залишається одним із першочергових завдань науки кримінального права.

Саме від того, як повно та точно будуть вивчені та досліджені всі питання, пов'язані із вивченням та дослідженням злочину, і буде залежати благополуччя нашої держави.

Це також забезпечить швидке виявлення та притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні злочину та виключить випадки притягнення до кримінальної відповідальності невинних осіб.

На сьогодні наукове вчення про злочин ще не повністю відображає всі особливості практичного застосування норм кримінального права. Однією з необхідних умов по вдосконаленню наукового вчення про злочин є усунення всіх неточностей та протиріч у внутрішньому змісті кримінально-правових норм.

На сьогодні майже всі питання, пов'язані із злочином, вивчаються та досліджуються наукою кримінального права, оскільки в нашій державі не існує повного нормативного закріплення даного питання.

І тому саме вдосконалення чинного кримінального законодавства, а також прийняття принципово нових кримінальних законів, які б повніше висвітлювали юридичну сутність злочину залишається першочерговим завданням, яке стоїть на сьогодні перед нашою державою.

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що питання про визначення поняття злочину необхідно вирішувати в контексті діючого Кримінального кодексу України, а саме в Загальну частину КК внести відповідні зміни і визначити види кримінальних правопорушень (злочин та кримінальний проступок) з врахуванням положень нового Кримінально-процесуального кодексу.

Література

1. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для студентів вищих навчальних закладів / П.Л. Фріс. – К. : Атіка, 2004. – 488 с.
2. Пионтковский А.А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Курс советского уголовного права : Общая часть. Институт государства и права АН СССР / А.А. Пионтковский. – М. : Госюриздат. – 1961. – 666 с.
3. Сташис В.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник для студентів вищих навчальних закладів 4 вид, перероб. та доп. / В.В. Сташис, В.Я. Тацій. – Харків : Право, 2010. – 456 с.
4. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навчальний посібник. – 2-ге вид, перероб. та допов. Станом на вересень 2011 р. / Р.В. Вереша. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 320 с.
5. Курінний Л. Кримінальний проступок – нова правова реалія // Юридичний Вісник України. – 2012 – № 25, 26, 27.
6. Мирошниченко Н.А. Кримінальний проступок та класифікація злочинів // Юридичний вісник. – 2012. – № 2. – 185 с.

Анотація

Галушко Б. С. Поняття злочину в кримінальному праві України. – Стаття.

У статті розглядаються проблеми визначення поняття злочину в кримінальному праві України. Проблеми розмежування злочину від кримінального проступку.

Ключові слова: поняття злочину, кримінальний проступок, кримінальне законодавство, кримінальне право, кримінально-правова теорія, кримінальне правопорушення.

Аннотация

Галушко Б. С. Понятие преступления в уголовном праве Украины. – Статья.

В статье рассматриваются проблемы определения понятия преступления в уголовном праве Украины. Проблемы разграничения преступления от уголовного проступка.

Ключевые слова: понятие преступления, уголовный проступок, уголовное законодательство, уголовное право, уголовно-правовая теория, уголовное правонарушение.

Summary

Galushko B. S. The concept of crime in the criminal law of Ukraine. – Article.

The paper addresses the problem of the definition of the crime in the criminal law of Ukraine. Problems of differentiation of the crime from the criminal offense.

Key words: concept of crime, criminal offense, criminal legislation, criminal law, criminal law theory, criminal infraction.